

A REFORMKORI MAGYARORSZÁG

A reformkor meghatározása

A reformkor időszaka 1830-tól, tehát Széchenyi István *Hitel* című művének megjelenésétől 1848-ig, a forradalom és szabadságharc kitöréséig tart.¹ A reform szó újítást² jelent, s ebben a korban a politikai vezetők meghatározták azokat az elveket, irányvonalakat, melyek a reformok alapját képezték, és amik alapján az országot a polgári átalakulás³, a nemzetet pedig az önállósodás, bizonyos fokú függetlenedés irányába lehetett terelni.

Előzmények

I. Ferenc császár abszolút kormányzást akart kiépíteni, ezért nem hívta össze az országgyűlést, rendeleteket adott ki, és ezek segítségével kormányzott. Azonban az 1820-as évek közepére pénzre volt szüksége, így emelni akarta az adókat. Ráadásul a hadsereg növelésére elrendelte az újoncozást⁴. A nemesség azonban ellenállt, amit a császár először karhatalommal próbált letörni. Aztán belátta, hogy olyan időkben, mikor Európában forradalmak dúlnak, veszélyes erővel megtörni a nemeseket. Megháttrált, és 1825-ben összehívta az országgyűlést.

Az országgyűlésen a császár megerősítette a rendi alkotmányt és jogokat, cserébe a megyék pedig engedtek az adó és az újoncok kérdésében. Felmerült, hogy az országnak reformokra lenne szüksége, s bár még nem történt előrelépés semmilyen konkrét ügyben, bizottságokat állítottak fel, amik a magyar nyelv, a vámok és az úrbéri viszonyok ügyében megvizsgálták, hogy milyen lehetséges feladatokat kell megoldani a későbbiekben. (lásd: lejjebb)

Ezen az országgyűlésen tűnt fel a reformkor egyik legmeghatározóbb alakja: Gróf Széchenyi István. Ugyan nem volt képviselő, mégis mikor a magyar nyelv kérdését vitatták, nagyvonalú felajánlást tett: birtoka egész éves jövedelmét ajánlotta fel egy tudóstársaság megalapítására. Miután példáját sokan követték, összegyűlt a pénz a Magyar Tudományos Akadémia létrehozásához.

¹ Némely forrás az 1825-27-es országgyűlésre teszi a kezdetét, de a legtöbb történetíró ezt azért tartja helytelennek, mert ezen az országgyűlésen még nem bontakoztak ki a reformok.

² szó szerint újra formálás

³ Polgári átalakulás alatt azt értjük, hogy már nem a rendiség a társadalmi rétegződés alapja, hanem meghatározóan a vagyoni helyzet, míg egyes területeken mindenki egyenlő, pl. igazságszolgáltatás.

⁴ vagyis sorozást

Széchenyi munkássága

Széchenyi István udvarhű arisztokrata családból származott. Fiatalon belépett a hadseregbe, de a katonaeletet politikai részvétele miatt feladta. Ezután beutazta Európát: látta a fejlett nyugatot, főleg Anglia ejtette bámulatba, és látta az elmaradó keletet is. Rájött hazánk a két „világ” között válaszút előtt áll, felzárkózik vagy lemarad. Ezután óriási kitartással igyekezett az ország javát keresni. Az 1825-ös országgyűlés után az Akadémia létrehozásán kívül sok más területen is munkához látott. Azért, hogy arisztokrata társai csatlakozzanak hozzá törekvéseiben, úgy gondolta Pestre kell őket vonzani, így 1827-ben kaszinót és lóversenypályát nyitott a városban. Ezután egymást követték az országot megreformáló lépései. 1830-ban megalapította az Állattenyésztő Társaságot, majd 1835-ben ez átalakult a Magyar Országos Gazdasági Egyesületté, melynek elnöke lett. A Dunát egészen a Fekete-tengerig hajózhatóvá akarta tenni, ami 1834-re valósult meg. Közben 1833-ban ő hajózott le a Tiszán elsőként gőzhajóval, és megteremtette a balatoni gőzhajózás alapjait is. 1836-39 között a Duna szabályozásával foglalkozott, emellett a pest-budai Lánchíd megépítésének ügyét is támogatta, és 1842-ben letették az első Buda és Pest közti híd alapkövét. 1845-ben pedig a Tisza szabályozását kezdte meg, mint a Magyar Királyi Helytartótanács közlekedésügyi osztályának feje.

Munkája közben sok különböző témájú írása született. Gazdasági kérdésekről három fő műve szól: Hitel, Világ és Stádium. Az első, a Hitel megírására az az élmény ösztönözte, hogy a bécsi bank nem volt hajlandó neki (Magyarország egyik legnagyobb birtokosának) hitelt adni, mivel a földjeit nem lehetett volna elárverezni, amennyiben a hitelt nem tudja fizetni. Ennek az óriási ellentmondásnak az Ősiség törvénye volt az oka: eszerint, a földbirtokos földje nem jelzálogosítható el (tehát gyakorlatilag nincs tőkéje a nemesnek) és a háramlási jog szerint mindenképp a királyra száll vissza (pl. fiúág kihalásának esetében). A könyvben leírja, hogy az országnak megfontolt, eltervezett reformokra van szüksége. A gazdaság elmaradott megszervezése okozza az ország legtöbb problémáját, mert az már a nemeseknek sem előnyös (nemhogy a jobbágyoknak): pl. nem tudnak hitelt felvenni, a robot akadályozza a termelékeny gazdálkodást, a vámok pedig a kereskedelmet. A kormányzatot bevonhatónak vélte a reformokba, így nem is lázított ellene. A reformok elkezdéséhez a nagybirtokosokat (az arisztokráciát) akarta megnyerni, de a könyv kiadásának idején főleg a közép- és kisbirtokosok tetszését nyerte meg. Későbbi két munkájában tovább fejtegette a reformok mibenlétét: a hitel hiányát az Ősiség és a háramlási jog megszüntetésével kell megoldani, a nem nemeseknek is jogot kell biztosítani a birtok birtoklására illetve minden tulajdonnal rendelkezőnek egyenlőnek kell lennie a törvény előtt (jogegyenlőség). A jogegyenlőségből következik, hogy az állam terheit is együtt kell viselnie mindenkinek, ez a közteherviselés gyakorlata. Kikötötte azonban, hogy mindezeknek a változásoknak fokozatosan és nyilvánosan kell végbe menniük.

Kossuth fellépése

Kossuth Lajos (1802-1894) Monokon született birtoktalan nemesi családban. Jogot tanult, majd Zemplén vármegyében aztán Sátoraljaújhely városában helyezkedett el, mint ügyvéd. Innen azért kellett távoznia, mert egy sikkasztási ügy kapcsán gyanúba keveredett. Ezután az 1832-es pozsonyi országgyűlésen hírt adott az országgyűlés fejleményeiről az Országgyűlési Tudósítások című liberális⁵ újságban. Az országgyűlés feloszlata után 1836-37-ben a Törvényhatósági Tudósítások című

⁵ szabadelvű

újságban a megyei életet mutatta be. Kossuthot ezután perbe fogták liberális nézeteinek terjesztése miatt, négy évet ült börtönben.

Kiszabadulása után a Pesti Hírlap szerkesztője lett, s bár a lap kis példányszámban jelent meg, Kossuth itt megteremtette a modern magyar politikai újságírást. Az újságban sorra vette jelen kora problémáit, majd jövőképet is festett, megmutatva, ő milyen kiutat lát a problémák közül. Nemzetállamot akart a birodalmon kívül, ami nemzeti önrendelkezést jelent. A reformok kezdeményezőit nem a nemességben látta, úgy vélte érdekegyesítést kell végrehajtani, tehát csak akkor vezethetik a népet, ha érdekeik megegyeznek a társadalom többi tagjának érdekeivel. Úgy gondolta, a reformokba be kell vonni az egész népet, a parasztságot is, tehát jobbágyszabadítást kell véghezvinni. Az 1839-40-es országgyűlésen elfogadták az önkéntes örökváltság törvényét, miszerint a jobbágy, ha volt elég pénze, megválthatta, vagyis pénz segítségével felszabadíthatta magát⁶. Erre csak a jobbágyság töredéke volt képes, így Kossuth kötelező örökváltságot akart, miszerint minden jobbágy felszabadulna, és a birtokosokat az állam kárpótolná. Ki akarta terjeszteni ezenkívül a szabadságjogokat is mindenkire, és népképviseleten alapuló kormányzást⁷ akart. Gazdasági programjában az ipar fejlesztését s ehhez megfelelő védővámok⁸ bevezetését jelölte meg a gazdasági kérdések megoldásaként. Az 1847-48-as országgyűlésen már ő vezette az ellenzékét.

Széchenyi és Kossuth vitája

Széchenyi aggodalommal figyelte Kossuth reform eszméinek terjedését, úgy érezte, Kossuth meggondolatlan és udvarellenes tevékenysége veszélybe sodorja mindazt a munkát, amit sikerült véghezvinni, és a reformokat, amiket sikerült már keresztülvinni. Úgy gondolta, Kossuth forradalomba sodorja a nemzetet, amit azonban nem nyerhetünk meg, mert nem tudjuk sikerrel felvenni a harcot a Habsburg Birodalommal. Kelet népe című írásában foglalta össze aggodalmait, s ezután heves vita alakult ki a két reformer között.

A cél, amit megfogalmaztak önmagában ugyanaz volt: modernizált és a birodalomtól minél függetlenebb, magyar vezetésű ország megteremtése. A megvalósítást viszont homlokegyenest másképp látták. Széchenyi a reformok irányítását az arisztokráciára bízta volna, Kossuth viszont a középbirtokos nemességre. Széchenyi úgy gondolta, hogy vitázni e dolgokról csak higgadtan érvelve (a tényekre alapozva) lehet, míg Kossuth úgy gondolta, elég az érzelmekre ható lelkesítés. Széchenyi tudta, ha a Birodalommal szembekerülünk, nincs esélyünk ellene és a reformok elvesznek, így igyekezett együttműködni a kormánnyal és az udvarral, Kossuth viszont kész volt akár elszakadni is a Birodalomtól, mindegy mi az ára. Széchenyi lépésről lépésre fokozatosan haladt volna a reformok megvalósításával, míg Kossuth mindent gyorsan akart megvalósítani. Széchenyi gazdaságpolitikája az angol szabadpiac alapján épült fel, míg Kossuth úgy gondolta, megvalósítható a magyar piac védelme még akár a Birodalmon belül is. (áttekintés)

⁶ nem kellett tovább a földesúrnak dolgoznia, és a telket, amin lakott és dolgozott birtokolhatta

⁷ tehát a nép szavazza meg a kormány tagjait

⁸ a fejlődő iparunkat egy az ország körül viszont birodalmon belül húzódó vámmal akarta megvédeni, ami alapvetően sértette volna a Habsburg Birodalom érdekeit

A magyar rendi országgyűlés működése

A magyar rendi országgyűlést a király hívta össze, és ő indítványozta a napirendi pontokat is, illetve az ő joga volt berekeszteni⁹, vagy akár feloszlatni a gyűlést. Az országgyűlés két kamarás volt, tehát volt alsó- és felsőház, melyet alsó- és felsőtáblának hívtak. Az élén a királyt helyettesítő nádor¹⁰ állt.

Az alsótábla: élén a személynök; az 52 megye 2-2 követet küldött, akik csak nemesek lehettek, illetve a szabad királyi városok 1-1 követet küldhettek és az egyház is képviseltette magát. A szavazati jog úgy oszlott el, hogy a megyék szavazata ért egyenként egyet, s az összes többi képviselő szavazata ért összesen egyet.

A felsőtábla: élén a nádor; tagjai a főpapok, főurak és a főispánok.

A vitás kérdéseket külön tárgyalták meg a táblák üzeneteket váltva egymás közt; egy ügyet addig tárgyaltak, míg megegyezésre nem jutottak. A megyék a tárgyalások közben is utasíthatták követeiket, hogy hogyan szavazzanak, de akár le is válthatták őket.

Ha megegyezésre jutottak, úgy nevezett alázatos feliratban közölték ezt az uralkodóval. Az uralkodó elutasíthatta vagy elfogadhatta a feliratot. Ha elutasította, újra el kellett kezdeni tárgyalni az adott ügyet. Ha elfogadta, akkor szentesítette vagy más szóval ellenjegyezte, s az országgyűlésnek visszaküldte, hogy az is szentesítse. Ezután elküldték a megyéknek és ott már törvényerőre lépett a javaslat.

Fontos országgyűlések

1825-27: a reformkor előtti utolsó. Ismét törvénybe iktatták az 1791-es törvényeket, és ezáltal megerősítették a nemesek és az országgyűlés jogait. Széchenyi megszavaztatta a Magyar Tudományos Akadémia megalapítását.

1830: Kezdték kialakulni a politikai csoportok, melyek alapjait képezték a későbbi konzervatív és liberális pártnak. Határozatban fektették le, hogy 1834. után minden hivatalt vállaló embernek tudnia kellett magyarul.

1832-36: a liberális ellenzék vezérei Wesselényi Miklós és Kölcsey Ferenc voltak. A fő kérdés az önkéntes örökváltság volt, amit ugyan megszavaztak, de az uralkodó nem szentesítette a törvényt, így az nem került beiktatásra. Kossuth fellépett az Országgyűlési Tudósításokkal. 1835-ben meghalt I. Ferenc császár, és korlátozott képességű fia, V. Ferdinánd helyett gyakorlatilag Metternich birodalmi kancellár kezébe került a hatalom. Ő elszánt küzdelmet indított a Birodalom rendjének megtartására, és így a reformtörekvések ellen. Wesselényit felségárulás vádjával perbe fogták. Őt és sok liberális érzelmű embert (köztük Kossuthot) évekre bebörtönözték.

1839-40: az udvar a „fontolva haladás” politikáját követő Konzervatív Pártot támogatta, amely csupán korlátozott reformokat tűzött programjára. Az alsótábla ellenzéki vezére Deák Ferenc volt, a felsőtáblán Batthyány Lajos és csoportja támogatta a reformokat. Az udvarnak újoncokra volt szüksége a seregben, de az újoncok megadását Deák attól tette függővé, hogy a liberálisok sérelmeit orvosolják (pl. a bebörtönözött politikai foglyokat engedjék el). Így elérte, hogy a pereket

⁹ ideiglenesen felfüggeszteni a működését

¹⁰ a király utáni második ember

beszűntessék, és a foglyokat elengedjék, törvénybe iktassák az önkéntes örökváltságot és gyárak alapításának lehetőségét is.

1843-44: az ellenzék vezetője Klauzál Gábor volt. Elérték, hogy a magyar lett a hivatalos nyelv a törvényekben, az országgyűlésen és a Kancellárián (tehát a magyar államnyelv lett), és hogy a jobbágyságok is birtokolhattak birtokot és viselhettek hivatalt. Javaslat volt még a háziadó és a tized eltörlésére, a védővám bevezetésére (lásd Kossuth) és egy unió kialakítására Erdéllyel, azonban mindezt az udvar elutasította.

Gazdaság és kultúra

Az 1830-40-es években az ipar fellendült. Terjedni kezdtek az ipari forradalom vívmányai, a gőzgépek és a gőzmalmok. Ekkor körülbelül 500 gyár működött az ország területén, legtöbbjük a földeken termelt alapanyagokat dolgozta fel: cukorgyár, szeszfőzde, sörfőzde, dohánygyár. Az ipar kb. 10%-át a vas és fémipar tette ki, az egyik leghíresebb gyár Ganz Ábrahám vasöntödéje volt. Ekkor kezdődött a porcelán gyártás a máig méltán híres Hollóházán is. Az ipari termelés felét a textilipar adta, melyben a Széchenyi által szorgalmazott és támogatott selyemtermelés is szerepet kapott. 1841-ben megalakult a Magyar Ipar Egyesület.

Az ipar erőre kapását Kossuth elengedhetetlennek tartotta a nemzet önállóságához, így szorgalmazta a magyar ipart védő vám bevezetését¹¹. Mikor az 1843-44-es országgyűlés bár megszavazta, de az uralkodó nem szentesítette a védvámról szóló törvényt, Kossuth felhívta a nemzetet, hogy „a vámot mindenki a saját küszöbén állítsa fel”. Ennek megvalósítására megalapították a Védegyletet, melynek tagjai megfogadták, hogy tíz éven keresztül csak magyar árut vásárolnak (ha az adott termékből, az adott minőségben van magyar).

A közlekedésben is jelentős fejlődés ment végbe. 1844-ben megalakult a Magyar Központi Vasúttársaság, és 1846-ban Pest és Vác között megnyílt az első magyar vasútvonal. Ezt a Pest-Szolnok és Bécsújhely-Sopron vonalak követték. A gőzhajózás Széchenyi nyomán fejlődött mind a Dunán, a Tiszán és a Balatonon (lásd feljebb). A Tisza szabályozása is megkezdődött szintén Széchenyi támogatásával, és Vásárhelyi Pál mérnök terveinek megvalósításával.

A kulturális élet is virágzott. Mivel éledezett a magyar nemzeti öntudat, ez a kultúrában is tükröződött, sőt még az öltözködésben is: bálokon divat lett magyaros ruhákban megjelenni. Zenei téren a népzenét részesítették előnyben a komolyzenével szemben, és kialakult a nemzeti opera (Erkel Ferenc: Bánk bán, Hunyadi László). Az irodalomban megalakult a Kisfaludy Társaság, mely olyan ifjakat karolt fel, mint Arany János. De Petőfi Sándor és Jókai Mór is egyre olvasottabbak lettek. Rajtuk kívül ekkor alkotott még: Vörösmarty Mihály, Kölcsey Ferenc és Berzsenyi Dániel is, mindegyiküknek volt a magyarsággal foglalkozó művük.

¹¹ a német (értsd: osztrák) ipar sokkal jelentősebb volt, mint a nyiladozó magyar, így ha hagyják beáramlani a német ipari termékeket mindenféle árbefolyásolás nélkül az országba, a gyenge magyar ipar hamar összeomlana ettől

[vissza](#)

SZÉCHENYI és KOSSUTH VITÁJA	
Széchenyi István	Kossuth Lajos
CÉL: modernizált és a birodalomtól minél függetlenebb, magyar vezetésű ország	
IRÁNYÍTÁS: arisztokrácia kezében	IRÁNYÍTÁS: középbirtokos nemesség kezében
VITA MÓDJA: higgadtan érvelve, tényekre alapozva	VITA MÓDJA: érzelmekre ható lelkesítés
KAPCSOLAT AZ UDVARRAL: együttműködni	KAPCSOLAT AZ UDVARRAL: akár el is szakadni a Birodalomtól / forradalom
REFORMOK MEGVALÓSÍTÁSA: megfontoltan, fokozatosan	REFORMOK MEGVALÓSÍTÁSA: gyorsan
GAZDASÁGPOLITIKA: angol szabad piac alapján	GAZDASÁGPOLITIKA: a magyar piac védelme a Birodalommal szemben